

Березюк О.С. Теоретичні та методичні основи етнокультурологічної підготовки майбутніх учителів у регіональному контексті // Акмедосягнення науковців Житомирської науково-педагогічної школи: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – С. 231-256.

**ОЛЕНА СТАНІСЛАВІВНА БЕРЕЗЮК –
КРЕАТИВНИЙ ДОСЛІДНИК ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ
СИСТЕМИ ПОЛІССЯ**

У 1983 році закінчила фізико-математичний факультет Житомирського державного педагогічного інституту імені Івана Франка за спеціальністю "Математика і фізика". Працювала вчителем математики, заступником директора з навчально-виховної в Сінгурівській середній школі Житомирського району.

У 1986 році за конкурсом була обрана на посаду асистента кафедри педагогіки Житомирського

державного інституту імені Івана Франка. У 1992 році вступила до аспірантури Науково-дослідного інституту педагогіки України, згодом Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України. Навчалася в відділі дидактики, виконувала дисертаційне дослідження на тему "Моделювання педагогічних ситуацій як засіб

підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями".

Кандидат педагогічних наук з 1995 р. Дисертацію захистила 22 вересня 1995 р. у спеціалізованій вченій раді Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України. Вчене звання доцента кафедри педагогіки присвоєно в 1997 році.

З 1 жовтня 2011 р. – дотепер – на посаді професора кафедри педагогіки Житомирського державного університету ім. І. Я. Франка. Вчене звання професора отримала в 2016 році.

Основні навчальні курси, які веде: "Педагогіка", "Етнопедagogіка", "Історія педагогіки", "Методика оформлення наукових досліджень", "Методика виховної роботи", "Дидактичні системи", "Системний підхід в ВНЗ" та ін.

З 2005 року керує роботою науково-методичної лабораторії "Освітньо-виховна система Полісся", проблемною групою студентів, магістрантів та аспірантів "Новітні технології навчання та виховання етнокультурологічної підготовки майбутніх вчителів в умовах Поліського регіону", організовує методичне забезпечення навчального процесу. Керує написанням курсових, дипломних та магістерських робіт. Керує роботою аспірантів кафедри педагогіки за спеціальностями 13.00.04 – теорія і практика професійної освіти, 13.00.07 – теорія і методика виховання, 13.00.09 – теорія навчання.

О. С. Березюк підготувала десять кандидатів наук.

Власенко О. М. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання (2005 р.).

Башманівський О. А. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання (2008 р.).

Копетчук В. А. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання (2008 р.).

Піддубна О. М. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (2009 р.).

Карлінська Я. В. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (2010 р.).

Захарчук Н. В. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (2011 р.).

Тарасенко С. М. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (2013 р.).

Глазунова Л. О. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (2013 р.).

Семенець Л. М. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (2013 р.).

Коваленко В. О. – кандидат педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (2014 р.).

На даний час керує дисертаційним дослідженням 4 аспірантів (Гордієнко Л.Л., Свиридчук О. В., Маркова Т. В., Ліщук І. І.).

Редактор та співредактор 17 збірників наукових праць молодих вчених, організувала та провела на базі науково-методичної **лабораторії "Освітньо-виховна система Полісся"** – 15 науково-практичних конференцій та науково-методичних семінарів Всеукраїнського та регіонального рівня для студентів, магістрантів, аспірантів, молодих викладачів та вчителів освітніх закладів різних типів. Як науковий керівник підготувала призерів Всеукраїнської олімпіади з педагогіки (1999, 2001, 2002 рр.).

Понад 15 років керувала ліцейною філією "Інтелектуал" Житомирського територіального відділення МАН, де було підготовлено понад 60 призерів III та IV етапів конкурсу-захисту учнівських науково-

дослідницьких робіт. Протягом декількох років була членом журі Всеукраїнської олімпіади з педагогіки (1999-2002 рр.). Є членом оргкомітету міжнародного Симпозіуму українців, організованого університетом імені Палацького (Чехія) в 2010, 2012, 2014 р.р. Член-кореспондент Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки Полісся.

Автор та співавтор 16 монографій, співавтор навчальних посібників "Практикум з педагогіки", "Історія педагогіки", автор навчально-методичних рекомендацій з курсів "Педагогіка", "Історія педагогіки", "Етнопедагогіка", навчально-методичних посібників "Практикум з дидактики", "Етнопедагогіка", "Чинники української етнопедагогіки" та ін. для студентів вищих навчальних закладів.

Опубліковано 209 наукових праць, з них 127 наукових, 82 навчально-методичного характеру, у тому числі 16 монографій та 29 статей у фахових виданнях, що входять до переліку затвердженого ВАК України, 5 навчально-методичних посібників з грифом МОН, 11 публікацій в зарубіжних виданнях (Польща, Чехія, Росія, Білорусь).

О.С. Березюк брала участь у 86 науково-практичних та науково-методичних конференціях Міжнародного, Всеукраїнського та регіонального рівнів, Міжнародних та Всеукраїнських симпозіумах, семінарах.

Нагороджена почесними грамотами Міністерства освіти та науки України, Житомирського обласного відділу освіти.

3.6. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕТНОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У РЕГІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ

Головний напрям демократичних перетворень в українському суспільстві пов'язаний насамперед із розгортанням економічних, політичних, соціокультурних процесів та формуванням принципово нових соціальних

відносин. Під впливом цих перетворень трансформація наявних у суспільстві традиційних структур соціального, психологічного та культурологічного характеру викликає зміни в орієнтаціях та установках підготовки майбутнього вчителя. **Відбуваються** пошуки нового сенсу життя, формуються нові потреби, інтереси, видозмінюються мотиви інтелектуальної, професійно-кваліфікаційної та духовно-творчої діяльності. Водночас, збагачуються соціокультурні традиції та морально-етичні цінності, які сприяють якісній підготовці майбутнього спеціаліста.

Високі вимоги до особистості майбутнього вчителя об'єктивно відображають психологічну сутність його діяльності як інтегральної і соціально значущої в суспільстві. Сучасний учитель постає свідомим суб'єктом освітнього процесу та активним діячем науково-технічного й соціального прогресу. Вирішального значення ці положення набувають в умовах переходу України до демократичного суспільства.

Тому основним пріоритетом вищої освіти є європейська інтеграція, підтвердженням чого є приєднання України до Болонського процесу. Європейський вибір розглядається як важливий реформостимулюючий фактор у всіх галузях народного господарства, в тому числі, і освіти. Мета реформування – створення національної системи освіти на нових законодавчих і методологічних засадах, досягнення принципово нового рівня якості. Якщо виходити з інтересів і пріоритетів самої особистості майбутнього вчителя, то якісна освіта – це освіта, що **відчутно присутня в людині** й характеризується певним рівнем її освіченості; це освіта, до якої хочеться звертатися й надалі, після якої існує виникає бажання продовжити навчатися, а не переступити через неї як через тяжку повинність або закінчений формальний життєвий етап, необхідний для одержання професії. Такі ідеї лежать в основі не лише сучасної наукової, але й народної педагогіки.

Тому фахова підготовка сучасного вчителя передбачає його ґрунтовну обізнаність у сфері досягнень вітчизняної педагогіки, основою якої постає народна педагогіка.

Тому в професійній педагогічній освіті взаємозв'язок, взаємозумовленість суспільних процесів і рівня розвитку самого суспільства відносно особистості майбутнього вчителя вимагають глибокого осмислення шляхів і умов наближення розв'язання сучасних освітньо-виховних завдань до народних витоків освіти, навчання, виховання, до постійного звернення і професійного використання надбань народної педагогіки в діяльності навчально-виховних закладів.

Адже народна педагогіка – це емпіричні уявлення і погляди народу на життя, виховання та навчання нових поколінь, а також апробовані народом засоби та шляхи розв'язання основних педагогічних завдань. Без знання майбутнім педагогом народної педагогіки не можна усвідомити сучасної національної системи виховання, розвивати національну школу.

Створені концепції національної освіти відродження під керівництвом С.У.Гончаренка, П.Р.Ігнатенка, В.Р.Кузя, Ю.Д.Руденка, М.Г.Стельмаховича, О.В.Сухомлинської, Є.І.Сявавко та багатьох інших окреслюють шляхи розвитку та формулюють нові вимоги до підготовки майбутнього вчителя, якому необхідно не тільки знати історію, культуру українського народу, але й розуміти педагогічні основи народної мудрості, глибоко осмислити їх освітньо-виховний потенціал.

Обізнаність у традиційно народних поглядах на мету й засоби виховання та навчання сприятиме збагаченню педагогічного процесу, вдосконаленню його змісту, організаційних форм, методів, засобів і прийомів.

Отже, майбутній учитель ще в роки навчання у вищому навчальному закладі має бути поставлений в умови, наближені до його майбутньої практичної діяльності за допомогою оволодіння певними компетентностями в тому числі й етнопедагогічною.

Адже саме актуальність компетентнісного підходу до етнопедагогічної обізнаності дітей і молоді зумовлена поступом українського суспільства до постіндустріального етапу цивілізації, що ініціює загострення уваги до етнічної сутності людини, її вивільнення від наслідків антропогенної діяльності, соціальної одноманітності й пасивності. Опанування й відтворення скарбів етнопедагогіки в кожному наступному поколінні є чи не найвищим виміром людяності, професійної та громадянської зрілості педагога. Тобто, етнопедагогічна компетентність є функціональним чинником довготривалого процесу **реанімування**, опанування, застосування та поширення етнопедагогічних знань у різних варіантах їх соціокультурної трансформації, оскільки звернення до витоків свого роду є визначальною тенденцією для сучасної освіти.

Зрозуміло, що процеси, які відбуваються в кожному з етносів на соціокультурному тлі сучасної України, передбачають вирішення цілої низки настільки нестандартних питань, що загострює й проблему формування етнопедагогічної компетентності особистості.

Часто формування етнопедагогічної компетентності здійснюється стихійно, спираючись лише на регіональні можливості та на власну ініціативу окремих освітньо-виховних систем, напрацювання вчених, педагогів-практиків, народознавців. Так, проблему визначення сутності компетентнісного підходу до організації народознавчого освітнього простору висвітлено в працях В.І.Бондаря, С.У.Гончаренка, Н.В.Лисенко, І.І.Тараненко та інших; питання історичного розвитку етнопедагогічної компетентності про аналізовано в працях І.Ю.Курляк, М.Г.Стельмаховича, Б.Г. Ступарика, В.Г.Струманського та інших, зарубіжний досвід впровадження етнопедагогічно орієнтованої освіти знаходимо в працях О.О. Будник, О.О.Пометун, А.В. Василюк, А.А. Сбруєвої та інших. Питання професійно-

педагогічної підготовки студентів у вищих навчальних закладах є в працях О.О.Абдулліної, Ю.К.Бабанського, О.А.Дубасенюк, Л.В.Кондрашової, Н.К.Кузьміної, І.Я.Лернера, В.О. Сластьоніна, Н.Ф.Тализіної та ін. Різні аспекти проблеми підготовки педагога до роботи в школі розкриті в працях вітчизняних вчених А.М.Алексюка, С.У. Гончаренка, І.А. Зязюна, М.П.Лещенко, О.Г. Мороза, Н.Г.Ничкало, О.Я. Савченко, С.О. Сисоевої, М.Д. Ярмаченка, Т.С.Яценко. Питання професійної підготовки майбутніх фахівців є предметом вивчення у контексті теорії і практики особистісно орієнтованої освіти (Г.О.Бал, І.Д.Бех, С.І.Подмазін, В.В.Рибалка). Важливі теоретичні положення, які стосуються формування особистості, відкритої для нових інноваційних підходів, здатної до вибору власної професійної позиції, розробляються в працях відомих учених-психологів Л.І. Анциферової, Г.С. Костюка, О.О.Леонтьєва, Л.М. Мітіної, І.О.Синиці, Г.К. Ушакової, І.В. Фастовець та ін. Суттєвий внесок у вдосконалення компетентності майбутнього вчителя внесли здійснені на Україні дослідження: теоретичних основ і практики розвитку педагогічного покликання (Л.М.Ахмедзянова), теоретичних і практичних основ педагогіки вищої школи (С.С. Вітвицька), теоретичних і методичних основ виховної діяльності педагога (О.А.Дубасенюк), теорії і практики формування в студентів педвузів готовності до професійної діяльності (А.Ф.Линенко), професійного мислення (Г.О.Нагорна), індивідуалізації професійно-педагогічної підготовки вчителя (О.М.Пехота), теоретико-методичних основ підготовки майбутніх педагогів до професійного спілкування (Л.О. Савенкова) та ін.

У галузі компетентнісного підходу в професійній діяльності плідно працюють Н.О.Бражник, Л.В. Биркун, О.І.Вишневський, С.В.Гапонова, Т.І. Олійник, С.Ю.Ніколаєва, В.М. Плахотник, В.А.Скалкін, Н.К.Скляренко, Л.П. Смєлякова, Е.Г. Хоменко та ін. Дослідження останніх років вказують на зростання уваги до проблем формування професійної компетентності

майбутніх учителів (В.В.Баркасі), їх мовної міжкультурної підготовки (Н.Ф.Бориско) і культури педагогічного спілкування (С.О.Рябушко), психолого-педагогічної та дидактичної підготовки вчителів до здійснення навчально-виховного процесу (С.В. Будах, Н.А.Молодиченко, Ю.С.Стиркіна, О.М. Трубіцина).

Разом з тим за наявності значної кількості загальних праць, присвячених історії розвитку української педагогіки, педагогічної думки, національної школи, системи освіти (В.І.Бондар, Я.І. Бурлака, В.О.Вихрущ, Л.П.Вовк, О.В.Глузман, Н.М.Гупан, М.Б.Євтух, С.Т.Золотухіна, Д.Ю.Коржов, М.В.Левківський, Н.А.Лескевич, В.І.Луговий, В.К.Майборода, Н.С.Матвійчук, О.І.Пометун, Л.В.Потапова, Б.М.Ступарик, О.В.Сухомлинська, М.Д. Ярмаченко), **ще відчутно бракує** досконалого й системного вивчення конкретних тем і проблем, які б висвітлювали актуальні педагогічні явища в історичному, соціокультурному, антропологічному контексті певного етносу. Серед невеликої кількості тих досліджень, які стосуються етнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя, слід відзначити дослідження проблем професійної майстерності (Г.Ф.Гринченко, А.І.Кондратенко), загальнопедагогічної підготовки (Н.М.Дем'яненко), практичної професійно-педагогічної підготовки (О.А.Лавріненко), професійно-педагогічної підготовки вчителів історії певного фаху (С.О.Нікітчина, О.М.Семиног), методичної освіти вчителя суспільних дисциплін (В.Є.Прокопчук), післядипломної освіти педагогічних кадрів (С.В.Крисюк), колективні праці співробітників Науково-методичного центру „Українська етнопедагогіка і народознавство” АПН України при Прикарпатському національному університеті ім. В.Стефаника та науково-методичної лабораторії „Освітньо-виховні системи Полісся” при ННІ філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Проте етнокультурологічна підготовка майбутнього вчителя, здатного реалізувати визначені ідеї у практичній професійній діяльності, ще недостатньо досліджена як у теоретичному, так і в методичному аспектах, що суттєво позначається на практичній діяльності вчителів і викладачів в освітньо-виховних системах професійної освіти.

Створення цілісної системи етнокультурологічної підготовки зумовлено й українознавчою освітньою політикою. Саме об'єктивні потреби гуманізації освіти, її олюднення, об'єктивізація, народність лягли в основу перегляду ставлення до української етнопедагогіки, до цінностей світової цивілізації тощо.

Основу нашого дослідження становлять:

- загальнофілософські положення про єдність історичного і логічного; про об'єктивний конкретно-історичний підхід до аналізу явищ і процесів; про взаємозумовленість формаційного, цивілізаційного й соціокультурного розвитку людства; про діалектику загального і конкретного; про єдність теорії і практики; про людину як абсолютну цінність і самоціль суспільного процесу; теорія пізнання;

- методологічні підходи (системний, формаційний, парадигматичний, порівняльно-історичний, синергетичний, аксіологічний) до формування, самоорганізації, розвитку, ціннісної орієнтації системи професійної підготовки вчителя, зокрема його етнопедагогічної компетентності;

- соціокультурно-антропологічні засади, за яких історико-педагогічні явища розглядаються у контексті культурологічного розвитку суспільства, історико-педагогічні процеси – крізь призму народознавчого, етнографічного розвитку;

- психолого-педагогічні (особистісно-орієнтовані, діяльнісно-орієнтовані) теорії розвитку і саморозвитку професійних якостей майбутнього вчителя.

- використовуються основні положення щодо розвитку освіти в Україні, викладені в Державній

національній програмі „Освіта” („Україна ХХІ століття”), Концепції педагогічної освіти, Законі України „Про вищу освіту”, методологічні засади європейського досвіду підготовки педагога-філолога та перспективи розвитку загальноєвропейської системи вищої освіти в рамках Болонського процесу.

Інтенсивні зміни в соціокультурному та економічному житті українського суспільства задають нові орієнтири у всіх сферах громадського життя, у тому числі і в освіті, зміст якої орієнтований на забезпечення самовизначення особистості, створення умов для її самореалізації.

Розвиток творчого потенціалу особистості майбутнього вчителя неможливо раціонально дослідити тільки "зсередини" системи безперервної освіти. Освітнє середовище є насамперед підсистемою соціокультурного середовища, сукупністю спеціально організованих педагогічних умов розвитку особистості. Окреслена структура включає кілька взаємозалежних рівнів: глобальний (загальносвітові тенденції розвитку культури, освіти); регіональний (освітню політику, культуру, систему освіти); локальний (навчальний заклад, найближче оточення, звичаї, традиції родини тощо).

У професійній педагогічній освіті взаємозв'язок, взаємозумовленість процесів та рівня розвитку суспільства й особистості майбутнього вчителя вимагають глибокого осмислення шляхів і умов наближення сучасної підготовки до народних витоків, до професійного використання надбань народної педагогіки у повсякденній навчально-виховній роботі.

Виділяємо наступні базові поняття, а саме компетенція, компетентність, культура, етнокультурна, етнопедагогіка, етнокультурна компетентність, етнокультурологічна підготовка.

Компетенція трактується як добра обізнаність із чим-небудь, коло повноважень певної організації, установи, особи.

Компетенція – це загальна здатність, яка ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, нахилах особистості, які набуваються завдяки навчанню.

Компетентність – як специфічна здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній галузі, яка включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії.

Культура – це система знань, поглядів, переконань, умінь, які сприяють виникненню механізмів і технологій застосування накопиченої соціальної інформації в усіх аспектах життєдіяльності людини.

Етнокультурна підготовка включає в себе розуміння суттєвих механізмів соціокультурного розвитку особистості, її етнічної та культурної детермінованості, особистісної та етнічної соціалізації.

Етнопедагогіка – сукупність емпіричних знань певного етносу апробованих поглядів народу на навчання, виховання, розвиток та освіту дітей та молоді, на шляхи розв'язання основних навчально-виховних завдань.

Етнокультурна компетентність – це цілісний процес формування й розвитку в особистості культурологічних, народознавчих, етнографічних, психолого-педагогічних, методичних знань, відповідних умінь, здібностей.

Етнокультурологічна підготовка особистості – цілісний процес формування і розвитку в особистості народознавчих, етнографічних, психолого-педагогічних, методичних знань, відповідних умінь, здібностей, цінностей, досвіду ініціативної діяльності при моделюванні різних педагогічних ситуацій, а також у процесі повсякденного спілкування, пізнання навколишньої дійсності, самовдосконалення та ін.

Ми розглядаємо також три основні аспекти етнопедагогічної професійної компетентності майбутнього вчителя, а саме: змістовий, проблемно-практичний і комунікативний. Кожен з них ураховує

принцип полікультурності як загальнодержавну особливість інтелектуального простору України.

У дослідженні виокремлюємо основні напрями етнокультурної підготовки майбутнього вчителя: етнодидактичний, громадянський, духовно-моральний, етносоціальний, етнокультурологічний, етновалеологічний, фамілістичний та ін.

Виділяємо наступні умови етнокультурної підготовки в педагогічних вузах: створення демократичних умов реалізації свободи і прав людини; сприйняття всіма суб'єктами науково-педагогічного процесу ієрархічної системи загальнолюдських гуманних цінностей; соціокультурний саморозвиток особистості; формування національної духовності; світогляду, національного характеру; умінь актуалізувати етнопедагогічні знання та професійно їх використовувати.

Обізнаність у традиційно народних поглядах на мету і засоби виховання та навчання сприятиме збагаченню педагогічного процесу, вдосконаленню його змісту, організаційних форм, методів і прийомів, постає основою етнокультурологічної підготовки майбутнього вчителя.

Відтак, майбутній педагог ще в роки навчання в університеті буде поставлений в умови, наближені до його практичної діяльності шляхом етнокультурологічної підготовки.

Адже саме актуальність етнокультурологічної підготовки дітей і молоді зумовлена поступом українського суспільства до постіндустріального етапу цивілізації, що ініціює загострення уваги до етнічної сутності людини, її вивільнення від наслідків антропогенної діяльності, соціальної одноманітності й пасивності. Опанування й збагачення здобутків етнопедагогіки у кожному наступному поколінні є чи не найвищим виміром людяності, професійної та громадянської зрілості педагога. Інакше кажучи, етнокультурологічна підготовка є функціональним чинником довготривалого процесу опанування, застосування та поширення етнопедагогічних знань у

різних варіантах їх соціокультурної трансформації, оскільки звернення до витоків свого роду є визначальною тенденцією для сьогодення.

Етнокультурологічна підготовка майбутнього вчителя займає чільне місце у формуванні науково-практичних педагогічних знань і стає актуальною проблемою в сучасних освітньо-виховних системах України і, Полісся, зокрема.

Знання про різні види етнокультурних контактів і концепцій міжетнічних комунікацій допомагають пояснити механізм розвитку й функціонування сучасних етнічних процесів, форми трансформації культури та способи засвоєння людиною надбань іншого етносу.

Науково доведено, що справжня навчально-виховна робота з дітьми та молоддю повинна бути глибоко національна за сутністю, змістом, характером.

Зміст освіти педагогічних закладів має вміщувати етнокультурологічний компонент, що наповнений історичним, культурним, етнографічним, народознавчим надбанням різного народу і допомагає сформувати громадянина, здатного до свідомого суспільного вибору.

Вітчизняна педагогіка вже має певні напрацювання в цьому напрямі. Педагогічні колективи, вчителі-мастри під час навчально-виховного процесу здійснюють формування естетичної, екологічної, економічної, моральної культури. Водночас вони формують і етнічну культуру учнів, культуру міжнаціональних відносин, терпимість до різних народів і толерантність у взаємовідносинах.

Освітньо-виховна система українського Полісся відображена в етнографічних записах Лесі Українки, М.Теодоровича, М. Коробки, В. Кравченка, в матеріалах Овруцького народного календаря, зібраного і записаного Михайлом Пйотровським, в працях В.І. Скуратівського, Т.Г.Дем'янюк, Р.І. Поліщука та ін.

Будь-яка навчально-виховна система зорієнтована на конкретні умови, враховує інтереси і потреби реальних людей, тому вона не може бути ідентичною в різних

регіонах, навіть у сусідніх ліцях, гімназіях, школах і є глибоко національною за своєю сутністю. Адже нація – це, насамперед, система різноманітних природних (біологічних, зокрема анатомічних, фізіологічних), психічних, історично зумовлених ознак "тіла, душі й розуму" (К.Д. Ушинський), тобто психології, характеру, інтелекту певної культурно-історичної спільності людей .

Звідси випливає, що різні ознаки, якості людей залежно від національної приналежності потрібно формувати не уніфікованими для багатьох народів, націй, а, навпаки, різними за змістом, засобами, методами навчально-виховної роботи, які виробилися в кожній нації протягом віків і які є складовою та невід'ємною часткою її самобутньої матеріальної та духовної культури.

Особливістю етнокультурного виховання є багатоаспектність його змісту, що дає змогу досліджувати проблеми етнокультурного характеру в комплексі навчальних гуманітарних дисциплін. Етнокультурне виховання молоді є актуальною проблемою сучасної педагогічної теорії і практики в умовах нової освітньої ситуації, для якої характерне посилення етнізації змісту освіти, зростання ролі етнокультурного фактору в навчанні та ідей народної педагогіки. Етнокультурна компетентність має складну структуру, а тому і непростий механізм формування, що робить цей процес багатоаспектним і тривалим у часі. Окреслений процес розглядається як отримання індивідом об'єктивних знань та уявлень щодо своєї етнічної культури, історії рідного краю, духовно-моральних цінностей і особливостей своєї нації.

Етнокультура як феномен етнічного буття українців посідає в системі їх взаємовідносин визначальне місце, адже концентрує в своїй діяльності різноманітний спектр прояву етнічних ознак. Кожна культура має свій витвір етнокультури, своє уявлення про неї. Етнокультурна компетентність дає змогу її представникові орієнтуватись у світі, будувати свою поведінку

відповідно до своєї культури й одночасно відчувати її межі, закінчення і початок світу іншої культури .

До етнокультурної компетентності, на наш погляд, входять такі складові, які інтегруються між собою, утворюють її. Насамперед, перша група чинників утворює матеріальну сферу культури (народна архітектура, вбрання, види творчої діяльності), друга група чинників пов'язана зі сферою духовної діяльності народу (мова, усна народна творчість, народне мистецтво, тощо), третя група чинників пов'язана з феноменом найскладнішим і остаточно невизначеним (менталітет народу або етнопсихологічні риси етносу).

Сама етнокультурна компетентність виконує наступні функції: комунікативну, пізнавальну, знаково-символічну, відтворювальну (забезпечення фізичного існування етносу через відносини між природою і людиною) та ін.

Етнокультура існує не поза людьми, а притаманна людям, їх здатності до розуміння і сприйняття оточуючого суспільства.

Етнос і культура постає стабілізуючим чинником і охоплює систему традицій, звичаїв, обрядів. Це свого роду колективна пам'ять, що акумулює в поколіннях етнокультурну інформацію. Не випадково, ще Й.Г.Гердер спробував виявити зв'язок між традиційними надбаннями культури й умовами людського буття, які втілюються в мові, звичаях, мистецтві тощо. При цьому традиція регулює не лише рівень інформації, необхідний для відтворення етносу, а й ступінь етнічних запозичень. Цей механізм не може допустити того, щоб у структурі етносу переважали чужорідні компоненти, а із запозичених такі, що не сприймаються як свої, національні.

Національна культура є національним світом, де етнокультурна компетентність виконує функцію ядра, справжнього механізму, який зберігає етнічні ознаки, навіть, за несприятливих для нього етнокультурних умов. Етнокультура посідає в культурі стрижневе місце, бо

зберігає в своїй пам'яті етнічні ознаки поведінки, так би мовити, її шаблони, зразки, вироблені багатовіковим досвідом народу й усталені в його культурі.

Національна культура інтегрує надбання світової культури, освоює її цінності та сама збагачує світову культуру взагалі, і особливу роль у цьому процесі відіграє етнокультура – це невичерпне джерело національної скарбниці етносу. Етнокультура як галузь певних гуманітарних знань зосереджує, передусім, увагу на етнічних особливостях традиційної культурно-побутової сфери. Етнокультура безпосередньо пов'язана з народно-поетичною творчістю, бо саме фольклор відтворює сталу традицію, сферу безперервних та множинних змін.

Національна культура – це глибоке усвідомлення належності до певної держави, почуття громадянської гідності, відповідальності, обов'язку, здатність рішуче відстоювати суспільно-державні цілі в певних соціальних ситуаціях.

Введення молодого покоління в систему цінностей громадянського громадянської (національної) культури. Включення компонентів громадянської культури в тематику предметів гуманітарного циклу дає можливість синтезувати закономірності багатьох наук в єдину світоглядну систему.

Технологією формування етнокультурної компетентності особистості є певна педагогічна система множини взаємопов'язаних і взаємообумовлених цілісних компонентів, що становлять єдине ціле в своїй структурі, поєднані спільною метою, мотивами і завданнями, спрямованими на поетапне становлення в молоді особистісного, гносеологічного, операційного, проєктивного компонентів етнокультурної компетентності.

Найголовнішим показником рівня сформованості самої особистості є її етнокультурна вихованість, високий рівень етнокультурної компетентності.

Саме етнокультурне виховання забезпечує засвоєння зразків і цінностей національної культури, культурно-

історичного, соціального досвіду своєї держави, формування відчуття приналежності та поваги до рідного краю. Внутрішній світ особистості є рушійною силою розвитку духовності людини, визначальним чинником дій і поведінки, ціннісних орієнтацій, життєвої й громадської позиції. Цьому сприяють, насамперед, етнопедагогічні чинники, за допомогою яких реалізуються цілі й завдання етнокультурного виховання. До них віднесено: рідна мова, родинно-побутова культура, фольклор, емоційна культура, національна психологія, національний характер, народні вірування, народні ігри, знання родоводу та історії, педагогіка народного календаря, національна символіка й народні символи, основи народної моралі, національна самосвідомість, народні дидактичні знання, народна гра та народна іграшка, народні звичаї, свята, традиції, обряди.

Ми виокремлюємо три етапи, які проходить особистість під час формування етнокультурної компетентності, що умовно можливо співвіднести зі ступенями навчання.

I – етап (5-10 років) – досягнення елементарної грамотності в галузі власної етнічної культури, а також етнічних культур народів, що проживають поруч. На цьому етапі дитина повинна:

- чітко ідентифікувати себе зі своєю етнічною групою, висуваючи такі підстави ідентифікації, як національність батьків, місце проживання, рідна мова;

- мати уявлення про історію, уклад життя, традиції, звичаї, фольклор свого народу;

II – етап (11-15 років) – досягнення функціональної грамотності в галузі своєї рідної культури та етнічних культур своєї країни, а також елементарної грамотності в галузі етнокультур сусідніх країн. На цьому етапі етнічна ідентичність повинна бути сформована в повному обсязі:

- обізнаність з особливостями різних етнічних груп, уміння визначати унікальність рідної історії, специфіку традиційної побутової культури;

- виділяти особливості вербального й невербального спілкування;

- виявляти в своїй поведінці етнічні особливості, властиві своєму народу (наприклад, вільно володіє рідною мовою, виконує народні танці, володіє народним художнім ремеслом тощо);

III – етап (15-18 років) – досягнення освіченості в галузі етнокультури своєї країни та елементарної грамотності в галузі етнокультур народів світу. На цьому етапі особистість повинна:

- не тільки знати традиції та обряди рідного народу, але й використовувати їх у повсякденному житті;

- знати відомості про видатних діячів різних народів та свого рідного;

- реалізувати етнокультурні знання, вміння, поведінкові моделі, що сприяють ефективній міжетнічній взаємодії;

- знати приклади взаємопроникнення культур, позитивні сторони мультикультуралізму;

- здійснювати свій внесок у розвиток взаєморозуміння між представниками різних народів і культур .

Нами доведено, що визначені етапи характеризують процес становлення особистості, під час яких відбувається формування її етнокультурної компетентності. Проте такий процес потребує постійного саморозвитку і самовдосконалення. Це пов'язано з тим, що культура – багатогранне, динамічне явище, що постійно розвивається й модифікується, тому пізнати її повністю неможливо; по-друге, етнокультурне оточення може безперервно змінюватись, що потребує постійного пізнання.

Отже, формування етнокультурної компетентності не завершується із закінченням школи, а відбувається

впродовж життя людини. Майбутній учитель повинен це враховувати в своїй повсякденній праці.

Сьогодні ми маємо недостатньою мірою сформований показник етнокультурного виховання, що спричинено низкою причин. Мотиваційні причини пов'язані з недооцінкою педагогами виховної ролі гуманітарних предметів, відсутністю належного їх методичного забезпечення. До інформаційних причин відносимо відсутність акцентів на етнокультурному компоненті в змісті більшості програм та підручників з предметів гуманітарного циклу, недостатня інформаційна забезпеченість. Серед організаційних причин найсуттєвішими є неспіввіднесеність організаційної структури виховного процесу з інтересами молоді: коло вибору окремих видів діяльності часто обмежене.

Отже, виникає необхідність введення в предмети гуманітарного циклу ґрунтовних положень про культуру, етнографію, народознавство, історію рідного краю, основи формування державного укладу, формування національної свідомості. Тільки так можна забезпечити підвищення рівня знань молоді про етнокультурність та вести мову про її етнокультурну компетентність.

Національна освітньо-виховна система – це історично зумовлена і створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованої на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, виховання їх у дусі природно-історичного розвитку матеріальної та духовної культури нації. Національна освітньо-виховна система ґрунтується на засадах народної педагогіки, наукової педагогічної думки, родинного виховання, що увібрали в себе надбання народної мудрості.

Організація життєдіяльності дітей та молоді в національній освітньо-виховній системі будується на основі таких принципів:

- народність – добір пріоритетних видів діяльності учнів та їх організація відповідно до регіональних, місцевих умов, інтересів вихованців, їхнього досвіду.

Зміст діяльності - рідна мова, народні традиції та мистецтво, національно-етнічна обрядовість, звичаї та інші;

– природовідповідність – побудова навчально-виховного процесу життєдіяльності дітей згідно із природою дитини, реалізація ідеї добровільності (навчання та виховання без примушування, виховання потреб у дітей, виходячи з їхніх особистих уподобань, переконань, саморозвитку талантів, здібностей, свободи у своїх правах);

– культуровідповідність – збагачення особистості досягненнями національної та світової культур, забезпечення наступності в оволодінні існуючим рівнем культури народу, збереження своєрідності нації, загальнолюдських цінностей, використання народних традиційних засобів творчого розвитку особистості, сприяння самовизначенню учня відносно соціокультурних цінностей народу тощо;

– етнічна соціалізація – врахування типових рис етнічної спільності, ментальності народу, прилучення молоді до життєвих норм та цінностей старшого покоління, розвиток кращих рис народу в молодіжних об'єднаннях, визначення власного місця у суспільстві, здатність та готовність до конструктивно-критичної взаємодії з існуючою соціальною реальністю;

– гуманізація – сприйняття особистості вихованця як найвищої соціальної цінності, забезпечення прав на свободу, соціальний захист, розвиток здібностей і виявлення індивідуальності, самореалізація фізичних, психічних, соціальних і духовних основ розвитку особистості, повага і віра в кожную особистість, увага, допомога, співпереживання у труднощах людського становлення;

– демократизм – демократизація співробітництва вихователів і вихованців у розв'язанні завдань життєдіяльності дітей, усунення авторитарного стилю виховання, утвердження таких норм у житті дітей, як

загальні збори колективу, змінність лідерів, самоврядування;

– єдність, наступність, спадковість поколінь – організація передачі від старшого покоління молодшому господарсько-економічного досвіду, духовно-моральних і соціальних цінностей тощо.

Національний компонент освітньо-виховної системи передбачає цілеспрямоване формування етнопедагогічними чинниками в молоді основних і специфічних для українців якостей, що відображають особливості їхньої психології, характеру, самосвідомості, способу мислення та інші .

На основі аналізу праць учених, можемо стверджувати що етнокультурологічна підготовка молоді людини здійснюється за певними напрямками.

Громадянський напрям етнокультурологічної підготовки характеризує рівень національної свідомості, патріотизм особистості, повагу до рідного та інших народів світу, любов до рідної землі.

Духовно-моральний напрям – це складний процес розвитку особистості впродовж її життєвого шляху, що спирається на загальнолюдські цінності й водночас має свої особливості у конкретних історичних соціокультурних умовах, у контексті певного етнічного середовища, що, зокрема, відображається у співвідношенні світсько-морального та релігійно-морального виховання.

Етносоціальний напрям – це знання про народні традиції міжособистісних взаємин, етнічні уявлення про ідеальну модель особистості, якій притаманні типові риси етнічної спільності, ментальності народу, прилучення молоді до життєвих норм та цінностей старшого покоління, розвиток кращих рис народу в діяльності молодіжних об'єднань, визначення власного місця у суспільстві, здатність та готовність до конструктивно-критичної взаємодії з існуючою соціальною реальністю.

Етностетична підготовка характеризує культурологічне світобачення особистості, вміння

сприймати відображення реальності в народному мистецтві, готовність до самовдосконалення відповідно до опанування народними традиціями, до рис національного характеру. Сюди ж відносимо й збагачення особистості досягненнями національної і світової культур, забезпечення наступності в оволодінні існуючим рівнем художньо-естетичної культури народу, збереження своєрідності нації, загальнолюдських цінностей, використання народних традиційних засобів творчого розвитку особистості; сприяння самовизначенню особистості по відношенню до соціокультурних цінностей народу тощо.

Етновалеологічний напрям – це оволодіння етнічним досвідом збереження та зміцнення свого здоров'я (фізичного, соматичного, психічного, духовного). При цьому застосовуємо народнопедагогічні засоби оздоровлення: рухливі ігри, забави, танці, а також ознайомлення з народним календарем, народною медициною, шанобливе ставлення до природи, знання народних символів, звичаїв, традицій, пов'язаних з тілесним вихованням та посильною природоохоронною діяльністю.

Фамілістичний напрям ґрунтується на знаннях багатовікової історії розвитку родинного життя, це знання про практичний досвід українського народу в галузі організації шлюбу та створення міцної здорової сім'ї. Національні традиції, менталітет етносу через міжособові взаємини сім'ї та стереотипи поведінки дорослих передаються дітям. Саме в родині дитина успадковує генетично й соціально дійсні та вдавані цінності, що стають її життєвим надбанням. Сім'я уподібнюється соціальному мікрокосмосу: її структура представляє мікромодель суспільства, в ній сконцентрована палітра суспільних відносин (соціальних, економічних, культурних). Саме з утворенням сім'ї як осередка виховання особистості можна говорити про зародження народної педагогіки та психології, народної етики, взаємовідносин людей. Народ створив таку

виховну систему, в якій відображаються такі провідні засоби виховання як поведінка й вчинки батьків, рідна мова, праця, фольклор, родинно-побутова культура, народні звичаї й традиції, мистецтво, ремесла й промисли, вірування, свята, обряди, символи, дитячі ігри та іграшки.

Отже, етнокультурологічна підготовка – це, передусім, результативно-діяльнісна характеристика народознавчої освіти. Вона є яскравим взірцем культивування в молодій людини українознавчого спрямування, забезпечення органічного взаємозв'язку із сучасними принципами демократизації та європеїзму.

Крім того, етнокультурологічна підготовка майбутнього вчителя завжди залежить від конкретних ситуацій, тому важливо ще у період навчання у вищому педагогічному закладі освіти навчити студентів бачити ситуацію, аналізувати її, виділяти провідні ідеї, які лежать в основі пошуку її розв'язання, розробляти конструктивні схеми і варіанти практичних рішень. На такий підхід орієнтовані такі види діяльності як мікровикладання фрагментів уроку, моделювання фрагментів виховних заходів, розв'язування педагогічних задач, ділові ігри, аукціони народознавчих ідей, конкурси-імпровізації на тему "Педагогіка народного календаря", проведення семінарів, науково-практичних, методичних конференцій молодих науковців, присвячені етнопедагогічним проблемам. Таких лише в Житомирському державному університеті імені Івана Франка на базі науково-методичної лабораторії "Освітньо-виховна система Полісся" було проведено біля двадцяти Всеукраїнських та регіональних наукових науково-методичних конференцій та семінарів молодих вчених, присвячених проблемі вивчення національної ідеї в педагогічних здобутках Г.Г. Ващенка, О.В.Духновича, К.Д.Ушинського, І.Я. Франка, С.Ф. Русової, В.О.Сухомлинського, М.Г.Стельмахович та ін., формуванню духовно-моральної компетентності української молоді, визначенню етнокультурологічної

парадигми, етнопедагогічній компетентності та багато інших.

Сама науково-методична лабораторія була створена ще в 2005 році згідно з рекомендаціями науково-методичного центру середньої освіти Міністерства освіти і науки України та лабораторії дидактики Інституту педагогіки АПН України з метою розбудови національної системи освіти, зокрема її регіонального компоненту, що й передбачено директивними документами, насамперед Державною національною програмою "Освіта" (Україна ХХІ століття), Доктриною національної освіти та інші і є структурною одиницею наукової школи підготовки майбутнього вчителя в Житомирському державному університеті імені І.Франка, яку очолює професор, доктор педагогічних наук О.А.Дубасенюк

Метою науково-методичної лабораторії є дослідити організаційно-педагогічні основи побудови поліської школи як регіонального українського національно-виховного закладу (етнокультурологічний аспект); розробити концепцію поліської школи, програму вивчення народознавства Полісся, навчальні посібники та методичні рекомендації з етнопедагогіки, літературного краєзнавства, етнографії та ін.; налагодження наукової співпраці з середніми та вищими навчальними закладами України та інших країн, введення в науковий обіг науково-методичного матеріалу.

Основними напрямками роботи науково-методичної лабораторії є: ініціювання та координація проведення наукових досліджень у галузі професійної педагогічної діяльності шляхом залучення до проведення досліджень викладачів, співробітників, студентів університету, вчителів середніх навчальних закладів Житомирської, Рівненської та Київської областей; створення дослідницьких та проблемних груп; виявлення перспективних науковців серед студентів, випускників ЖДУ, працівників галузі освіти, залучення їх до проведення досліджень у рамках діяльності лабораторії;

співпраця з навчальними закладами Поліського регіону, громадськими організаціями та державними установами для досягнення поставленої мети; введення в науковий обіг нового наукового матеріалу; участь у роботі всеукраїнських та міжнародних конференцій, роботі семінарів та круглих столів; популяризація ідей та наукових здобутків науково-методичної лабораторії "Освітньо-виховна система Полісся"; рекомендації кращих досліджень до публікації у вітчизняних та зарубіжних наукових виданнях та ін.

Дослідницька діяльність науково-методичної лабораторії "Освітньо-виховна система Полісся" сприяє поширенню міжнародної співпраці у галузі професійно-педагогічної діяльності, краєзнавства, етнографії, етнокультурологічній підготовці майбутнього вчителя в цілому. Сама лабораторія має чотири відділи:

- аналітико-інформаційний та історіографії;
- інноваційних технологій викладання гуманітарних дисциплін та етнопедагогіки;
- інноваційних технологій формування етнопедагогічної культури;
- формування народознавчої компетентності та етнічної соціалізації особистості.

Тематика наукових пошуків включає в себе вивчення концептуальних основ формування етнопедагогічної культури в умовах Поліського регіону; вивчення історії розвитку освітньо-виховних систем Полісся; вивчення досвіду формування народознавчої компетенції майбутнього вчителя ; інноваційні технології навчання в Поліському регіоні (гуманітарний цикл); педагогічні фактори етнічної соціалізації особистості в умовах Полісся та ін.

Члени лабораторії тісно співпрацюють з навчально-виховними закладами Поліського регіону, сприяють популяризації етнопедагогічних ідей в сучасних освітньо-виховних системах, етнокультурологічній підготовці майбутнього вчителя.

Матеріали дослідження були неодноразово представлені на Міжнародних науково-практичних конференціях та симпозіумах не лише в Україні, а й в Чехії, Польщі, Росії, Білорусі.

Перспективи дослідження. Науково-методичний супровід формування етнокультурологічної компетентності майбутнього фахівця; дидактичні основи етнокультурологічної компетентності майбутнього фахівця; розвиток творчих здібностей у студентів засодами етнопедагогіки.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Про засоби формування педагогічного професіоналізму студентів педвузу // Нові технології навчання: 23, січень 1999. – Київ. – С. 40-47.

2. Формування соціоекологічних знань та вмінь учнів засобами народної педагогіки // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2000. – №5. – С. 21-25.

3. Педагогічні погляди Лесі Українки // Вісник Житомирського педагогічного університету імені Івана Франка. – 2001. – № 7.– С. 22-25.

4. Український Вільний Університет – перший український вищий навчальний заклад за кордоном // Вісник Житомирського інженерно-технологічного інституту. –2001. – № 11. – С. 55-58.

5. Проблеми національного виховання у педагогічній спадщині І. Огієнка // Вісник ЖДПУ. – 2002. – № 9. – С. 154-156.

6. Проблема підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями в педвузі // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2003.- № 12. – С. 82-85.

7. Дидактичний процес моделювання педагогічних ситуацій в умовах особистісно зорієнтованого навчання // Вісник Житомирського державного університету. – Житомир, 2004, № 19. – С. 54-58.

8. Етнопедагогічна підготовка майбутнього вчителя // Вісник Житомирського державного університету. – 2004. – № 19. – С. 51-54.

9. Педагогічні умови взаємозв'язку особистісно зорієнтованої освіти та народної педагогіки // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.- 2005. – Випуск 21. – С. 22-25.

10. Організаційно-педагогічні основи використання засобів народознавства в позанавчальному виховному процесі. // Вісник

Житомирського державного університету імені Івана Франка. - 2005.-Випуск №24. – С. 32-36.

11. Національний компонент в освітньо-виховних системи навчальних установ // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2005. – Випуск №25. – С. 109-113.

12. Сучасні педагогічні умови використання засобів народознавства в навчально-виховних закладах України // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – 2007. – Випуск 13-14. – С.118-123.

13. Дидактичний процес моделювання педагогічних ситуацій в умовах особистісно-зорієнтованого навчання // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, досвід проблеми, // Зб. наук. праць. – Вип. 17 // Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін., – Київ-Вінниця : ДОВ "Вінниця", 2008.

14. Етнонаціональний аспект діяльності освітньо-виховних систем Волині // Актуальні проблеми гуманітарної освіти: збірник наукових праць. Київ-Кременець.-2008. - Вип. 4.- С.246-248.

15. До проблеми формування національного компоненту в освітньо-виховних системах навчальних установ // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія №6. Історичні науки: Зб. наукових праць.- 2008. – Випуск 6. – С.83-88.

16. Стан підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями // Акмеологія – наука ХХІ ст.: розвиток професіоналізму: Матеріали Другої Міжнародної науково-практичної конференції / Наук. ред. В.І. Перевозчиков. – К.: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, с. 378-382, 2008.

17. Проблема формування духовності особистості в системі етнокультурологічної підготовки молоді // Духовно-моральне виховання і професіоналізація особистості: виклики ХХІ століття: науково-метод. зб. Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції. – Вінниця 2010. – С. 12-15.

18. Науково-методична підготовка учнівської молоді до дослідницької діяльності в умовах креативної педагогіки / Обрії: Науково-педагогічний журнал ІПОПП. – 2012. – №2(35). – С. 105-108.

19. Шляхи етнокультурологічної підготовки майбутнього вчителя // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб./ Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки: В 2-х ч. – Київ: ФОП Корзкін Д.Ю.-2012. – Вип.73. Частина 2. – С. 30-36.

20. Наукові дослідження як одна із форм креативної підготовки учнівської молоді // Нові технології навчання: Наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Київ-Вінниця, 2012 – Вип. – 71. – С. 21-25.

21. Формування етнодидактичних знань у сучасному педагогічному процесі // Вісник Житомирського державного університету. – 2015. – № 2(80). – С.31-37.

22. Методичні засади формування етнокультурної компетентності особистості // Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання.-2015.- №3(11). – С.13-21.

23. Педагогічна компетентність як основа етнокультурологічної підготовки вчителя в умовах створення акмасередовища навчального закладу // Проблеми освіти: збір. наук. пр. – Житомир-Київ, 2015. - Вип.84. – С. 52-56.

24. Формування етнокультурної компетентності особистості в системі професійного навчання // Проблеми освіти: Наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – Київ, 2015. – Вип. 85. – С.37-41.

25. Тенденції формування етнокультурної компетентності особистості // Проблеми освіти: Наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – Київ, 2015.

26. Практикум з педагогіки: Навчальний посібник: Видання 4-те(За заг. ред.. О.А.Дубасенюк, А.В. Іванченка.-Житомир: Житомир. держ. ун-т. 2005. – 482с.

27. Практикум з педагогіки: Навчальний посібник: Видання 5-те, перероблене і доповнене) За заг. ред. О.А. Дубасенюк. – Київ: "Центр навчальної літератури", 2007. – 464 с. (авт. розд. 3.2; 3.9, с. 234-246, с. 345-358).

28. Історія педагогіки / навчальний посібник: Видання 2-ге./За заг. ред. М.В. Левківського, О.А. Дубасенюк. – Житомир; Житомирський державний педагогічний університет, 2009. – 338 с. – (авт. розд. XIV, с.174-186).

29. Етнопедагогіка: навчально-методичний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2014. – 172 с.

30. Дидактика: теорія і практика: навчально-методичний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім.. Івана Франка; 2015. – 176 с.

31. Методичні основи підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями // Olomoucké symposium ukrajinistu "Ukrajiništika naprahunoveho stoletiatiscilety problemjazyka,

literaturekultury:" Vydala Univerzita Palackeho v Olomouc, 2001. – С. 248-258.

32. До проблеми психолого-педагогічного аналізу моделювання педагогічних ситуацій // Olomoucké symposium ukrajinistu: současna ukrajinistika problémy akultury. – Olomouce, 2004. – С. 370-375.

33. Педагогічні основи використання засобів народознавства в наважно виховному процесі UCRAINICA II SOUCASNA UKRAJINISTIKA // UCRAINICA II SOUCASNA UKRAJINISTIK // Problemyjazyka, literatury a kultury: 2 Chast: ACTA UNIVERSITATIS PALACKIANAE OLOMOU CENSIS FACULTAS PHILOSOPHICA PHILOLOGICA 89 — 2006. — С. 623-629.

34. Педагогіка народного календаря Полісся як активний засіб національного виховання // UCRAINICA IV SOUCASNA UKRAJINISTIKA: Problemyjazyka, literatury a kultury: Sborník clanku IV, Olomoucké symposium ukrajinistu 28-30. Srpna, 2008. – Univerzita Palackeho v Olomouci. Olomouc 2008. – 782 с. (авт. С. 763-768).

35. Головні напрями етнокультурологічної підготовки в освітньо-виховних системах Полісся // Ucrainica IV Soucasna Ukrajinistika Problemyjazyka, literatury a kultury: Sborník vedeckých clanku. – Univerzita Palackeho v Olomouci, OLOMOUC 2010, — С. 355-360.

36. Основні засади етнокультурологічної підготовки молоді в освітньо-виховних системах Полісся // Ucrainica IV Soucasna Ukrajinistika Problemyjazyka, literatury a kultury : Sborník vedeckých clanku. – Univerzita Palackeho v Olomouci, OLOMOUC 2012. – С. 302-306.

37. Формування полікультурної компетентності сучасної молоді // UKRAINICA VI, SOUCASNA UKRAJINISTIKA PROBLEMY JAZYKA, LITERATURA KULTURY. Sborník vedeckých clanků z mezinárodní conference, VI. Olomoucké symposium ukrajinistů střední a východní Evropy. Olomouc 21. – 23.8.2014 – Univerzita Palackeho v Olomouci, Olomouc 2014. – С. 452-458.